

Iratok Kádár János belügyminiszterségének idejéből ^[1]

„A Magyar Köztársaság Elnöke 1948. évi augusztus hó 5-én kelt elnöki elhatározásával Rajk László belügyminisztert eddigi buzgó szolgálata elismerése mellett ezen tiszte alól felmentette, s egyidejűleg nevezett külügyminiszterre, Kádár János országgyűlési képviselőt pedig belügyminiszterre kinevezte. [...]

Intézkedés teendő a 24.001/1947. II. P.M. számú rendeletben meghatározott 150%-os miniszteri pótlék Rajk László volt belügyminiszter részére való beszüntetése és egyidejűleg Kádár János belügyminiszter részére fogadalomtétel napjától, azaz 1948.évi augusztus 5-től való kiutalása iránt.”

Bevezető

A Magyar Országos Levéltár „1945 utáni Belügyminisztérium” fondjából öt iratot mutatunk be. Az iratok közül kettő Kádár János belügyminiszteri kinevezéséhez köthető: az egyik egy kötet, az ún. Státuszkönyv első oldala, a másik két egymással összefüggő ügyirat Rajk László felmentéséről és Kádár János belügyminiszteri kinevezéséről, illetve Kádár miniszteri pótlékának utalványozásáról szóló kiadmánytervezet. A további két irat a Belügyminisztérium szervezetének átalakításához kapcsolódik: a BM Államvédelmi Hatóság jogkörének megállapítása tárgyában, Kádár János által 1948. szeptember 6-án kiadmányozott, 288.010/1948. IV. 1. BM számú rendelethez készült tervezet, valamint a november 25-ei keltezéssel ellátott, az Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága szervezeti változtatását célzó fogalmazvány.

Az elsőként említett irat nem a benne szereplő adatok gazdagságával, vagy azok újszerűségével tűnik ki. Mindössze két nevet tartalmaz: Rajk Lászlóé és Kádár Jánosé, valamint hivatali működésükkel kapcsolatos, minimális mennyiségű adatot. Eszerint Rajk László közszolgálatának és belügyminiszterségének kezdete egyaránt 1946. március 20., e tisztséget pedig külügyminiszterre történt kinevezéséig, 1948. augusztus 5-éig viselte. Ettől a naptól kezdve váltotta őt a belügyminiszteri székben Kádár János. A kinevezés dátumát a miniszteri pótlékokról szóló irat is említi, azzal az információ-többséggel, hogy Kádár pótlékának összege 1948. szeptemberétől 2065, 50 forint volt. A szegényes információk miatt az iratok messzemenő következtetésekhez nem szolgáltatathatnak kellő alapot, de éppen hiányosságai miatt lehetnek gondolatébresztők.

Státuszkönyv egy oldala Kádár János és Rajk László nevének beírásával.

Forrás: MOL XIX-B-1-r-Vegyes személyzeti. Státuszkönyv-1948

Azt már nem rögzítették ugyanis, hogy Kádárt 1950. június 23-án - a Munka Érdemrend arany fokozatával való kitüntetésével - felmentették belügyminiszteri tisztségéből, miként azt sem, hogy utódául Zöld Sándort nevezték ki, aki 1951. április 10-ig dolgozott belügyminiszterként. Mindhárom személy rövid időt töltött belügyi hivatalában, további hasonlóság életútjukban, hogy nem sokkal a Belügyminisztérium éléről való távozásuk után nemcsak a hatalomtól voltak kénytelenek megválni, hanem a pusztán létük is veszélyben volt. Csupán e tények ismeretéből arra következtethetünk, hogy önmagában a belügyminiszteri poszt birtoklása nem jelentette a hatalom legfelső köréhez való tartozást, a megválás a poszttól viszont az egyén politikai súlyának drasztikus csökkenését jelezte.

Ehhez a megállapításhoz illeszkedik a szeptemberi rendelettervezet is, amiről tévedés lenne azt hinni, hogy Kádár saját kezdeményezésére született, közvetlenül a kiadmányozás előtt. Az sem helyes, ha feltételezzük, hogy a Magyar Államrendőrség államvédelmi osztályának átalakításáról szóló döntést az MDP valamely vezető testülete hozta, noha az MDP Titkárságának 1948. szeptember 7-ei ülésén tárgyaltak az ÁVO másodfokú hatósággá történő átalakításáról. A Titkárság ekkor csupán megerősítette az MDP Belügyi Bizottságának 1948. július 15-ei ülésén hozott határozatát, amit még Rajk László terjesztett elő. Az, hogy annak ellenére nem adták ki a határozatot Rajk belügyminisztersége idején, hogy még júliusban jóváhagyták a hónapokkal később kiadott rendelet minden lényeges elemét, arra utal, hogy már ekkor sem számoltak vele hosszútávon.

A rendelet végül a belügyminisztérium államvédelmi hatósága jogkörének megállapítása címmel a Rendőrségi Közlöny 1948. szeptember 15-ei számában jelent meg azzal, hogy 1948. szeptember 10-től lép hatályba. Ez év novemberében a Budapesti Rendőr-főkapitányság Gazdasági Rendészeti Ügyosztályának megszüntetésével és a BM ÁVH-ba való részleges beolvadásával a rendőri és az államvédelmi szervezet párhuzamosságát számolták fel, illetve csökkentették.

Feltételezhetnénk, hogy az államvédelemmel foglalkozó egységeknek az államrendőrség szervezetéből történő kiemelésével, centralizálásával és jogkörének bővítésével a belügyminiszter pozíciója erősödött. A valóságban azonban nem ez történt. A Rajk kinevezésétől Zöld Sándor lemondásáig terjedő időszakban a mindenkor belügyminiszter jelentősége, illetve hatalma fokozatosan zsugorodott, ez a folyamat - ami nem volt független a miniszterek személyiségétől - Kádár János belügyminisztersége alatt vált nyilvánvalóvá.

Ekkoriban a belügyi igazgatás két ága: a közigazgatás és a rendőrség irányítása de iure a belügyminiszter kezében összpontosult, de facto azonban a miniszter mindkét területen vesztett befolyásából. Ami a közigazgatást illeti, ebben az időszakban vált teljessé az ország igazgatásának szovjetizálása, de ezt a változást nem a tanácsrendszer bevezetése, hanem a már kiépült pártrendszer ekkoriban történő megerősödése jelentette. Az államigazgatás szervezetével párhuzamosan működő pártstruktúra kiépítését a Magyar Kommunista Párt vezetői már 1945 tavaszán megkezdték: ennek eredményeként megalakultak a párt területi, megyei bizottságai és járási titkárságai, illetve a párt központi apparátusa. Az 1948. júliusi egyesülési kongresszussal létrejött MDP az MKP struktúráját - és funkcionáriusai java részét - vitte tovább. Noha mind a központi, mind a területi apparátusok szerkezetében több változás történt a későbbiekben, de a szervezet döntő tulajdonsága, azaz a közigazgatásra gyakorolt befolyása változatlan maradt, mértéke pedig 1948 után jelentősen növekedett. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a végrehajtó hatalom kulcspozícióban lévő embereinek döntéseit nem közvetlen hivatali feletteseik, hanem a hasonló szinten lévő pártrendszer vezetői szabták meg. Kádár, mint belügyminiszter - és ugyanakkor az MDP főtitkár-helyettese - sem a kormányfőnek: Dinnyés Lajosnak vagy Dobi Istvánnak tartozott felelősséggel, hanem az MDP csúcsvezetésének, ezen keresztül pedig a Szovjetunió irányítóinak; döntéseiket tehát nem hozhatott szuverén módon, igaz, ezt nem is várták tőle.

Önmagában a párt- és az állami funkciók összemosása, illetve a kormányban lévő párt, pártok nyomásgyakorlása a közigazgatásra nem egyedi jelenség, viszont ezt a nehezen átlátható helyzetet tovább bonyolította a sztálinista államszervezetek sajátossága: az államvédelemmel foglalkozó rendőri egységek rátelepedése a közigazgatás állami- és párt szerveire. Ez a folyamat szintén Kádár belügyminisztersége alatt teljesedett ki. Az államvédelemmel foglalkozó szervezeteknek a

Magyar Államrendőrségből való kiküldésével és egyesítésével, az államrendőrséggel látszatra egyenrangú, de a valóságban jóval befolyásosabb szervezet jött létre. Azt a határozatot, amivel ez a nagy hatalmú szerv minisztériumi rangot kapott - pontosabban az egész közigazgatástól már látszatra is függetlenné vált, szintén Kádár belügyministersége alatt, 1949. december 26-án hozta az MDP Politikai Bizottsága, amikor létrehozta az önálló Államvédelmi Hatóságot. Ennek a szervnek az állam- és a pártigazgatástól való függése egyébként is formális volt. Részen azért, mert - a gazdasági élet egyes elemei: a nagyobb, stratégiai jelentőségű üzemek, vállalatok mellett - ennek a területnek az irányításába „nyúltak bele” közvetlenül a szovjetek. Tehát amikor még elvileg a belügyminiszter felügyelete alá tartozott a BM ÁVH, vezetője: Péter Gábor a szovjet NKVD képviselőinek utasításaihoz, ennek hiányában az MDP csúcsvezetőihez igazodott, akikhez Kádár - főtitkár-helyettesi pozíciója, az MDP Politikai Bizottságában betöltött tagsága ellenére - valójában sohasem tartozott. Részen, mert ebben a korszakban a döntéshozatal legfelső szintjén nem a betöltött állami- és/vagy pártfunkciók számítottak, hanem a Kreml-beli szovjet vezetőkkel fenntartott személyes kapcsolatok; ezen a területen pedig Kádár - nem lévén moszkovita - jelentős hátrányban volt. Emiatt, bármennyire jelentős döntéseket hoztak a belügyi területen ministersége idején, személyes kvalitásai és kapcsolatai miatt azoknak inkább végrehajtója volt, semmint alakítója.

Források

1. Rajk László felmentése és Kádár János kinevezése belügyminiszterré.

Jelzet: MOL XIX-B-1-r--Személyzeti-699. sorsz.-10 925-1948. (1948. augusztus 14.)

2. Rajk László miniszteri pótlékának megszüntetése, Kádár Jánosnak kiutalása.

Jelzet: MOL XIX-B-1-r--Személyzeti-699. sorsz.-10 924-1948 (1948. augusztus 14.)

3. A belügyminiszter rendelete a BM ÁVH jogkörének megállapítása tárgyában.

Jelzet: MOL XIX-B-1-r--806. sorsz.-288 010-1948 (1948. szeptember 6.)

4. A belügyminiszter rendelete az Államrendőrség Budapesti Főkapitányóságának szervezetének módosításáról.

Jelzet: MOL XIX-B-1-r-584 309-1948 (1948. november 25.)

Címkék:

[Magyar Dolgozók Pártja](#) ^[2]

[MDP](#) ^[3]

[belügyminisztérium](#) ^[4]

[Kádár János](#) ^[5]

[Rajk](#) ^[6]

[Államvédelmi Hatóság](#) ^[7]

[Zöld Sándor](#) ^[8]

Kiadás: 12. évfolyam (2012) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/iratok_kadar_janos_belugyminisztersegenek_idejebol.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/iratok_kadar_janos_belugyminisztersegenek_idejebol.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-dolgozok-partja>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mdp>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/belugyminiszterium>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kadar-janos>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rajk>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allamvedelmi-hatosag>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zold-sandor>